

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

De gelijkenis van de wedervergelding na de dood

Dit is dan de laatste van de rij van vijf gelijkenissen, die de Heere Christus heeft verhaald naar aanleiding van de critiek der farizeeën op zijn bemoeienissen met de tollenaars en zondaren. En deze is misschien wel de meest besprokene, juist omdat de Heiland hierin zich uitlaat over het leven na de dood.

Meerdereren hebben in vroeger en later tijd dit laatste weersproken. Uitgaande van hun mening, dat er geen bewust voortbestaan is na dit leven, (sommigen leerden een ziele-slaap, waaruit de mens pas bij de wederopstanding ontwaakt, anderen dat de hele mens sterft bij de dood, en alleen de gelovigen aan het eind der dagen worden opgewekt, nog anderen, dat de mens als levende ziel geschapen, een ondeelbare eenheid is, en dus die mens na de dood rust in het graf en wacht op de wederopstanding), verklaarden ze, dat de Heiland dus onmogelijk kon bedoeld hebben, dat deze gelijkenis uitgaat van werkelijkheden en dat Hij zich slechts aansloot bij de heersende ideeën van de Joden over het hiernamaals.

Men is dan echter met zijn eigen theorie gegaan tot de Schrift en heeft de duidelijke uitspraak van de Heere gewrongen en verwrongen in het keurslijf van eigen meningen. Immers heeft men juist de ontzaglijke ernst ontnomen aan wat de Heere zeggen wilde door deze gelijkenis.

U weet hoe het gesprek van onze Heiland met de farizeeën begonnen is. Zij vonden Hem geen echte profeet, toen Hij zich met tollenaars en zondaren bemoeide. Maar in de eerste drie gelijkenissen van dit vijftal heeft de Heiland aangetoond hoe het zoeken van het verlorene juist behoorde tot Zijn ambts-taak. Wat kon men anders verwachten van Hem, Die Zich de Goede Herder noemde? Maar daarna had de Heere zich tot zijn discipelen gewend, en de gedachte als zou deze leer zorgeloze en goddeloze mensen maken, weersproken in de gelijkenis van het recht gebruik van de Mammon der ongerechtigheid. Het kinschap Gods is een zaak van vrije genade, o zeker, maar roept tot gerechtigheid en barmhartigheid waaruit de bekering moet blijken, en zonder welke niemand de Heere zien zal. En die gerechtigheid komt het krachtigst uit in de wijze waarop wij ons bekeren in het gebruik van geld en goed. Wie in zijn beurs niet bekeerd is, die is niet bekeerd, en omgekeerd.

Deze toepassing van onze Hoogste Profeet en Leraar heeft de woede gaande gemaakt van de farizeeën, die blijkbaar meegeluisterd hadden, en geldgierig waren. Eigenlijk staat er: zilverlievend, geldlievend, en de Heere had juist gezegd: Heeft het geld ons hart, dan horen we niet echt aan God. Hebben we waarlijk God lief, dan waarderen en gebruiken we het aardse goed niet anders dan naar Zijn wil en in Zijn dienst en die der Zijnen. Die farizeeën hebben de consequentie daarvan goed gevoeld! Ze begrepen het wel: „Hij wil daarmee zeggen, dat wij geen kinderen van God zijn! Maar we zijn immers kinderen van Abraham, en daarom kan God ons nooit verloochenen!“ Ze hoonden Jezus. Eigenlijk staat er letterlijk: ze trokken de neus voor Hem op. Is me dat een Leraar? Wat wou Hij eigenlijk beweren, dat Hij dat allemaal weet?

En daarop is dan deze laatste gelijkenis het antwoord. Een gelijkenis, die met haar dodelijke ernst de farizeeën vermaant: bekeert u

om uws levens wil! Want Ik weet nog meer, dan Ik tot nu toe heb gezegd. Ik weet hoe het met u afloopt, zo ge u niet bekeert, en handelt naar Mijn Woord! Ik zal u tonen hoe het een Abrahamskind vergaat, dat rijk gezegend werd met aardse goederen, maar zijn roeping tegenover God en mensen verzaakte om er een getrouw rentmeester van te zijn.

Wat dus de gelijkenis verhaalt over leven en lot na de dood, dat wil gehouden zijn voor schrikkelijke realiteit. Wie daaraan knoeit, die ontnemt aan het dringend vermaan van de Heiland alle ernst en klem.

De levendigheid van de schildering doet ons gevoelen, hoe Zijn alziende ogen hier een voorval hebben opgemerkt, zoals zo menigmaal in Israëel voorkwam. Israëel, dat de wet en de profeten zo goed zei te kennen!

Daar was een mens, en die mens was rijk. Zo rijk, dat hij zich kon veroorloven om zich dagelijks te kleden in de kostbaarste gewaden, zoals gewoonlijk slechts koningen dragen. En hij kon het betalen zonder er armer van te worden om al zijn dagen door te brengen als een gedurig feest. Daarvoor bezaten, naar hij meende, de mensen hun geld. De rijkdom is er om er van te genieten.

Hij kon het echter weten, dat God de Heere om een geheel andere reden de mensen geld en goed verleent. Hij had ook Mozes en de profeten, zoals Abraham hem straks verwijt, en had daaruit kunnen verstaan, dat God de rijken rijk maakt om weldadig te zijn, niet om hun betrouwen te stellen op de ongestadigheid des rijkdoms, maar op de levende God, die ons alles rijkelijk verleent tot goede werken. Dat ze behulpzaam zijn en zich zo schatten verzamelen voor het eeuwige leven tegen de tijd, wanneer zij alles weer moeten afstaan.

Dat zelfs de gedachte daaraan niet bij hem opkwam, bewees de proef waarop God hem stelde. Een proef waar hij in letterlijke zin niet omheen kon, maar die zijn eeuwig lot bepaalde! God had een arme aan zijn poort gelegd, hij kon dus niet zeggen, dat hij van zijn lot niet afwist, want hij moest dagelijks die ellendige voorbij. Hij was vol zweren, één stuk ellende. Hij was gelegd aan de poort van de rijke. Hij kon zich blijkbaar zelf niet eens voortbewegen. Hij lag daar als een levend vraagteken, waarom er toch zo grote tegenstelling in de wereld was, en waartoe. In letterlijke zin ontmoetten hier dagelijks de rijke en de arme elkander, die beiden door de Heere gemaakt waren, maar dat die ontmoeting niet een enkele maal de rijke tot de arme had gevoerd, om naar zijn droevig lot te informeren, dat werd des rijken schuld. Sterker, hij deed ook niet een enkele poging, om zijn nood wat te lenigen, en had er niets voor over, als het hem gevraagd werd. Niet dat de arme veel begeerde, zodat het de rijke een offer zou kosten om het te geven. Hij begeerde slechts de kruimpjes, die van de tafel des rijken vielen en toch werden weggegooid, maar we krijgen de indruk, dat zelfs die hem niet werden gegund. Hij zag Lazarus niet, of beschouwde hem hoogstens als een lastpost aan zijn deur, en toonde, dat de zelfzucht, niet het geloof in God en daarom de liefde tot de naaste zijn leven bepaalde.

Natuurlijk is het niet de bedoeling om hieruit af te leiden, dat de rijke straks verloren gaat wegens zijn rijkdom, en de arme in zijn armoede iets voor heeft om zalig te worden. Of dat de rijke man behouden zou zijn geweest als hij maar eens om Lazarus

UIT DE INHOUD:

<i>De gelijkenis van de wedervergelding na de dood</i>	J. v. D.
<i>Nog eens: een appèl (V)</i>	C. V.
<i>Gij zult niet doodslaan</i>	H. J. J.
<i>De ontfermingen Gods (X)</i>	W. B.
<i>Naar de top der aarde (XIV)</i>	P. G.
<i>Boekbespreking</i>	T. K.
<i>De persoonlijke lening</i>	D. W. L. M.
<i>Persschouw</i>	
<i>Kerknieuws</i>	

gedacht had. Men wordt niet zalig om zijn goede werken, maar het ontbreken van de liefde tot de naaste was een teken, dat het geloof in Gods Woord zijn leven niet leidde. En men wordt niet behouden om zijn armoede, maar zalig zijn slechts de armen van geest. „Ook voor Lazarus was de armoede een op de proef stellen, blijken zou toch thans of hij in spijt er van, dat God de belofte des Verbonds niet aan hem vervulde, wat haar aardse zijde betreft, toch op Hem bleef vertrouwen, en in Hem zijn vergoeding zocht. En ziet, waar zo kennelijk bleek, dat God deze man rijk in geloof en hope maakte, ja, waar zijn naam reeds wees op de genade, hem geschied, — Lazarus, God is mijn hulp, heeft de Heere hem genoemd, — daar had de rijke man uit zijn schat zich dit kostelijk kind van God tot vriend moeten maken; schrijft J. van Ansel. „Ware hij een echte zoon van Abraham geweest, dan zou hij ten minste de moeite genomen hebben om het raadselachtige verschijnsel te verklaren, dat een zijner broeders, niet minder of onwaardiger dan hij, de belofte des verbonds ten spijt, zijn deel niet kreeg“. Zijn zonde is, dat hij zich helemaal niets afgevraagd heeft. Als hij er al over nagedacht heeft, heeft hij door zijn farizeïsche misleid, zich het valse antwoord gegeven, dat Lazarus' armoede zich uit zijn zonde verklaarde. Zondaren krijgen de klappen, die dus ellendig is, moet dus wel een grote zondaar zijn, zo redeneerde de Jood. En hijzelf moest wel een rechtvaardige zijn, anders zou God hem niet zo rijk hebben gemaakt. Zo bleef de rijke voor de ware bedoeling waarmee God hem alles en Lazarus niets gegeven had, blind. Tot op vreselijke wijze hem de ogen geopend worden.

De tragische ontknopning volgt, als beide figuren uit dit aardse leven worden weggenomen. Met dramatische kracht verhaalt de gelijkenis ons: Met de dood is het uit. Niet het voortbestaan, o neen! Maar uit is het met de armoede van Lazarus. Hij stierf het eerst, wat ook was te verwachten. Niemand keek naar hem om, dan de straathonden, die reeds zijn zweren lekten, als aasden ze reeds op zijn lijk. De mensen kenden Lazarus niet, maar de engelen wel. Zijn geloofsbeproefing was ten einde. Ze voerden dit kind van God terstond aan Abrahams boezem om door de Vader der gelovigen vertroost te worden.

Met de dood van de rijke is het ook uit. Niet met zijn voortbestaan, o neen, maar met zijn vrolijk en prachtig leven. Uit ook met de gelegenheid tot het juiste gebruik van het Hem toebetrouwde. De mensen zijn wel op zijn begrafenis, maar de engelen staan niet aan zijn stervenssponde. Doch dan is hij alleen, en als hem de ogen opengaan, is hij

in de pijn, en niemand kan zelfs maar zijn tong verkoelen. Heeft men daar dan nog ogen en een tong en vingers? „We hebben hier”, zo schrijft Greijdanus, „een beschrijving van het bestaan en ondervinden van gestorvenen aan de overzijde des grafes in vormen aan dit ons aardse bestaan ontleend. Maar aldus wordt de realiteit meegedeeld: Bewustheid, zaligheidsgenieting, uiterste kwelling en benauwdheid, volstreekte scheiding, onveranderlijke toestand”. Heel zijn leven was hier op zinnelijke zinsgenieting gericht. Nu is het voortaan enkel beroving en kwelling. Het woord, dat daarvoor gebruikt wordt, wordt ook aangewend om het gefolterd-worden op een pijnbank weer te geven. De gewaarwordingen zijn juist tot het uiterste gescherpt, en er is geen enkele afleiding en geen enkele verzachting. Hij is als in een vuurzee, en vergaat van dorst, maar zelfs een druppel verkoeling en verfrissing kan hem niet worden bereikt. Het vreselijke is, dat hij het voorwerp kan zien van zijn verloren kans om wel te doen, dat hij de plaats kan zien van zijn ingebeelde hoop, maar dat er een onoverbrugbare kloof is tussen de plaats waar hij zich bevindt en daar waar Lazarus is. Aan de overzijde van het graf is geen bekering mogelijk, noch omkering in het eeuwig lot. Aan deze zijde van het graf is het heden der genade en de tijd der bekering en om te tonen, dat iemand zijn bekering menens is, zegt Vader Abraham. Daar is het te laat, voor eeuwig te laat. Met schrikkelijke scherpte wordt dit door de Heiland getekend, door het gesprek, dat zich ontwikkelt tussen de eens zo rijke, maar nu zo arme en zijn stamvader naar het vlees. Maar vleselijke afstamming kan niet baten, zo men niet een kind van Abraham is door het geloof. Kind des verbonds kan men zijn en toch verloren gaan, dat is de vreselijke waarheid, die hier wordt onthuld, wanneer men niet wandelt in de weg des verbonds en niet hoort naar het Woord des verbonds. Niemand zegge, dat hij niet genoeg gewaarschuwd is, wanneer het Woord van Mozes en de profeten hem niet genoeg is. Het zijdelings protest van de eens rijke maar nu zo arme man, die Lazarus van de doden wil doen opstaan om door hem zijn broeders te laten waarschuwen, dat hij niet genoeg gewaarschuwd is wordt door de Vader

der gelovigen afgewezen. Dat ieder het zich voor gezegd houde: Het Woord van God geeft duidelijk en klaar genoeg aan wat wij moeten doen tot Gods eer, en wat de weg der zaligheid is.

Durft iemand de klem aan deze waarschuwing ontnemen door te beweren, dat de Heiland hier niet over realiteiten sprak? Het is zijn laatste waarschuwing geweest aan de farizeeën, die geldgierig waren, en meenden door uitwendige wetsbetrachting, en dan nog door eigenwillige godsdienst, die de wet des Heeren naar eigen gemak en genoegen interpreteerde, zalig te kunnen worden, en de hartgrondige bekering weigerden, die de liefde werkt. Het ware geloof in 's Heeren Woord wederbaart de mens, en maakt hem tot een nieuwe mens, die de werken des Heeren doet. En wie dat weigert, die staat nog buiten het koninkrijk der hemelen en zal eens buiten staan. Dat heeft de Heere de farizeeën zo concreet mogelijk voorgesteld. Als ze verloren gaan, en bij de rijke man in de pijn komen, is het niet omdat ze niet genoeg gewaarschuwd zijn.

Is deze waarschuwing alleen voor hèn nodig? Of hebben we het nog gedurig nodig, dat ons rusteloos gepredikt wordt, hoe een geloof zonder de werken dood is. Er zijn in het verleden op dit gebied grote misstanden geweest ook in de Gereformeerde kerken. Boeken als „Kinderen in het verstand en in de boosheid” en „Arbaidersmensken” onthullen nog maar een klein deel daarvan, en de toestanden, daarin met zwarte kool getekend, heersten waarlijk niet alleen in Groningerland. We lopen altijd weer gevaar te vervallen tot een dode rechtzinnigheid, vooral in een tijd, dat de waarheid naar alle kanten moet verdedigd worden. We zullen dan vooral bedenken, dat het geloof pas een waar geloof is, als het door de liefde werkt. Het moet zijn leven uit het geloof, en niet maar spreken óver het geloof. Want gelijk het lichaam zonder geest dood is, zo is ook het geloof zonder werken dood. Want onbarmhartig zal het oordeel zijn over hem die geen barmhartigheid bewezen heeft; barmhartigheid echter roemt tegen het oordeel.

Heerenveen.

J. VAN DIJK.

Nog eens: een appèl

V

„1905”

1905.

Dat is een belangrijk jaar in de geschiedenis van de strijd over verbond, belofte en doop in de Gereformeerde Kerken van Nederland!

Zoals we in het vorige artikel vernamen, hadden zij, die leefden uit de tradities van de Christelijke Gereformeerde Kerk, zich van meet af scherp verzet tegen de kuyperiaanse constructies over de doop en wat daar zoal mee samenhangt.

Vooraf mannen als Prof. Lindeboom en Ds Th. Bos traden daarbij toen op de voorgrond.

Tenslotte gaven deze met een aantal geestverwanten een brochure uit — ze had tot titel: **Vijf Stellingen** — welke in duizenden exemplaren in de kerken werd verspreid, en waarin zij eenvoudig en duidelijk omschreven wat zij in de leer van Kuyper afwezen en wat zij zelf, in overeenstemming met de confessie, omtrent de doop geloofden.

Ze vatten hun eigen opvatting in deze woorden samen: „Volgens de Belijdenisschriften is de Heilige Doop wezenlijk een met de Besnijdenis. Hij verzegelt niet wat in den doopeling aanwezig is, of voorondersteld wordt aanwezig te zijn, maar de beloften van het Genadeverbond, in het Evangelie geopenbaard. En hij geschiedt niet op grond van de vooronderstelde wedergeboorte, maar op grond van 's Heeren bevel, aan hen, die van hun geloof belijdenis doen, en aan hunne kinderen, omdat ook hun de beloften des Verbonds zijn toegezegd.”¹⁾

In deze uitspraak hebben we te doen met de kern van de sacramentopvatting van Lindeboom en zijn mannen.

En zoals reeds bij eerste lezing duidelijk

is: zij geeft zakelijk weer, wat de synode van Franeker als confessionele leer had erkend en door Helenius de Cock gedurende bijna een kwart eeuw aan de Theologische School in Kampen was geleerd.

Lindeboom en de zijnen gaven deze brochure in het licht met de bedoeling en in de hoop, dat in de kerken de ogen zouden opengaan voor wat de leer der kerk ten aanzien van de doop is, en deze daardoor gedrongen zouden worden haar bezwaren tegen Kuyper's beschouwingen bij de generale synode aanhangig te maken.

Dat geschiedde ook inderdaad!

En zo kreeg de generale synode van 1905 met de leergeschillen te maken.

Zij móest daaromtrent toen een uitspraak doen.

We willen nu precies weergeven hoe het op deze synode is gegaan. Want dat is voor het goede verstaan van wat deze synode deed van het grootste belang.

Lindeboom speelde in wat ter synode geschiedde een zeer belangrijke rol.

We willen daarom speciaal letten op wat hij zei en deed:

Op 29 augustus 1905 — men lette op deze datum — schreef Lindeboom aan deze synode:

„In de „Vijf Stellingen” heb ik met 41 andere broeders de Kerkeraden en de leden der gemeente opgewekt, tegen de daarin bestreden leeringen op te komen. Mochten wij dat niet doen? Moeten wij zwijgen, omdat zij die eene leer voorstellen, welke o.i. niet in de Belijdenisschriften wordt geleerd, verzekeren, dat hunne gevoelens liggen binnen de grenzen der Belijdenisschriften? Dat mogen wij niet; omdat naar onze overtuiging die leeringen anders zijn dan de leer, welke door de Gereformeerde Kerken wordt be-

leden, van andere grondstellingen uitgaan, en tot een van de confessioneel-Gereformeerde leer verschillend stelsel behooren.”²⁾

We citeren deze uitspraak van Lindeboom om goed te laten voelen met hoe grote ernst hij zich tegen de constructies van Kuyper verzette en hoe krachtig hij eigen overtuiging voorstond en verdedigde.

Wat gebeurde er toen verder ter synode? Het volgende:

Op 1 september 1905 — men lette weer op de datum — begon de synode van Utrecht met de bespreking der „leergeschillen”. De synode komt dan evenwel niet verder dan tot het aanhoren van het rapport, waarin een concept werd aangeboden van een „Korte Verklaring” over de „leergeschillen”. De synode besloot namelijk, met het oog op een grondige bestudering daarvan, het rapport eerst te laten drukken.³⁾

De bespreking daarvan begint dan op 6 september.⁴⁾

Bij deze bespreking stelt Prof. Lindeboom voor enkele wijzigingen in het concept van de voorgestelde „Korte Verklaring” aan te brengen, om het „ook hem mogelijk te maken, met een goede en onbezwaarde conscientie en een blij en dankbaar hart de verklaring aan de Kerken voor zijn rekening te nemen en daarnaar zich te gedragen”.

De zaak wordt daarna naar de Commissie verwezen.

Bij de hervatting van de bespreking in de avond-vergadering blijkt, dat de commissie aan de wensen van Prof. Lindeboom zeer ver is tegemoet gekomen en als dan nog een paar wijzigingen zijn aangebracht, verklaart Prof. Lindeboom zich met hetgeen de commissie voorstelt te kunnen verenigen.⁵⁾

Lindeboom deed dat omdat in de zo aangenomen „Korte Verklaring” Kuyper's ideeën ten aanzien van de doop c.a. in ieder geval op drie punten werden gecorrigeerd.

Vooreerst werd daarin n.l. uitgesproken, dat het zaad des verbonds te houden is voor wedergeboren en in Christus geheiligd. Kuyper had steeds geleerd, dat men moest veronderstellen dat dat zaad, ja, ieder kind dat gedoopt wordt, reeds wedergeboren is. Maar daar wilde de synode niet van weten. Neen, zoals b.v. het formulier van de wederopneming spreekt van een „houden voor” in de zin van „behandelen als”, zo sprak nu de synode ten aanzien van het zaad des verbonds alleen maar van een „houden voor”. Ze zei daar mee hetzelfde als wat het Doopsformulier zegt, als het van de te dopen kinderen verklaart, dat ze lidmaten van Christus' gemeente zijn. Ze formuleerde zo in deze woorden, anders gezegd, een z.g. „bejegeningnorm”.

Voorts wees de synode af de idee dat de doop geschiedt op grond van een „veronderstelde wedergeboorte”. Zij noemde het namelijk „minder juist” daarvan te spreken. Daarmee werd deze leer zoals vanzelf spreekt uit prediking en onderwijs gebannen. Want wie zal zo dwaas zijn iets te leren dat „minder juist” is?

En ten slotte wees de synode Kuyper's leer, dat de uitverkoren kinderen in de regel nog vóór hun doop wedergeboren worden, af. Want ze verklaarde, „dat de stelling, dat elk uitverkoren kind... reeds vóór den Doop metterdaad wedergeboren zou zijn, noch op grond van de Schrift, noch op grond van de Belijdenis te bewijzen is, dewijl God zijne belofte vervult naar zijne vrijmacht op zijnen tijd, hetzij vóór of onder of na den doop, zoodat het eisch is zich hierover met omzichtigheid uit te laten en niet wijs te willen zijn boven hetgeen God ons geopenbaard heeft”.⁶⁾

Met deze gang van zaken voor ogen kan men zich nu een helder beeld vormen van de betekenis, de strekking van wat de synode van Utrecht uitsprak.

Jaren en jaren lang had Prof. Lindeboom gewaarschuwd, gepleit, geageerd tegen de specifiek kuyperiaanse stellingen.

Jaren en jaren lang had hij het uitgeroepen met alle macht: de sacramenten verzegelen niet iets, dat in de sacramentsgebruikers aanwezig is of verondersteld wordt in hen aanwezig te zijn, maar alleen de belofte des verbonds die aan alle kinderen des verbonds toekomt.⁷⁾

Ten slotte was het Prof. Lindeboom gelukt de zaak op de synode te krijgen. Prof. Lindeboom was daar de aanklager, de beschuldiger, de verontruste.

Op de synode komt dan een verklaring, welke, zoals met nadruk werd uitgesproken, ten doel heeft de verontruste consciëntie gerust te stellen en om alle eenzijdigheid in het voorstellen van sommige leerstukken te voorkomen.

Prof. Lindeboom hoort dat aan.

Met grote spanning wacht men af wat hij nu zeggen zal.

De kerkelijke pers uit 1905 wijst daar met alle nadruk op!

Zal Lindeboom bevredigd zijn?

Neen, dan moet het ergste worden gevreesd!

Misschien is zelfs wel een scheuring het gevolg daarvan.

Hij sprak zeer duidelijke taal, een goede week geleden nog, op 29 augustus!

En dan staat Lindeboom op en zegt: dat en dat zou ik gaarne veranderd hebben.

Dat zegt hij op 6 september.

Op diezelfde dag beraadslaagt de commissie nog. Zij komt nagenoeg geheel aan Lindeboom's wensen tegemoet. En nadat de Synode in haar middagzitting zich nog met een geheel andere zaak had beziggehouden, valt, in de avondzitting van diezelfde dag, nadat men Lindeboom nog meer tegemoet is gekomen, zeer snel de beslissing.

***

Waarom ik deze synodale handelingen zo nauwkeurig beschreef?

Wel, steeds is beweerd, dat de synode van Utrecht-1905 de opvattingen van Lindeboom — en dus ook van Helenius de Cock — heeft veroordeeld, of in ieder geval gecorrigeerd.

Zeker — zo zei men — deze synode heeft een vriendelijk, maar toch ook duidelijk halt toegevoerd aan enkele van Kuyper's opvattingen!

Maar, zo betoogde men daarbij: wat Lindeboom en de zijnen tegenover Kuyper leerden, werd óók afgewezen.

De synode van Utrecht heeft speciaal ook de leer, dat de doop **alleen** de belofte des verbonds verzegelt en dat deze belofte aan **alle** kinderen des verbonds toekomt, **veroordeeld**.

Met de feiten voor ogen moet deze interpretatie van de synodale beslissing van 1905 evenwel beslist worden afgewezen.

Met de feiten voor ogen is het namelijk onmogelijk vol te houden, dat Lindeboom zou zijn veroordeeld.

Wie zoiets zegt, spreekt onwaarheid!

Zou het werkelijk waar kunnen zijn, dat wat Lindeboom jarenlang had gepredikt, zou zijn veroordeeld?

Bestaat het, dat met name Lindeboom's hoofdstelling inzake de verzegeling der sacramenten door de synode zou zijn afgewezen?

Zou dat geschied zijn na een discussie van een paar uur, waarin die stelling zelfs **niet** ter sprake kwam?

Zou dat gebeurd kunnen zijn een week nadat Lindeboom plechtig aan de synode bezwoer, dat hij om Gods wil bezwaar moest maken tegen Kuyper c.s.?

Als men betoogt, dat Lindeboom's hoofdstelling door de synode van 1905 werd veroordeeld, dan moet dat geschied zijn of zo, dat Lindeboom dat niet doorzag — of dat hij zich daar terdege goed van bewust was.

Maar als Lindeboom's doopsopvatting veroordeeld was, zonder dat hij en de zijnen daar erg in hadden, dan zou de synode een listig spel hebben gespeeld. Dan zou die veroordeling zo'n verachtelijk kerk-politieke manipulatie zijn geweest, dat men de bedrivers van zo'n streek als immorele individuen zou moeten diskwalificeren. En wie waagt het zo iets te doen of te denken?

Maar als Lindeboom en zijn mannen wel geweten hadden, dat zij door de voorgestelde „Korte Verklaring” metterdaad in hun hoofdstelling ten aanzien van de doop werden veroordeeld, zouden ze dan gezwegen hebben? Of waren ze misschien sujetten van zulk een kaliber, dat zij een dergelijke veroordeling zouden incasseren in de pose van: „als dat en dat veranderd wordt, ben ik contenteerde”? Waren deze lieden soms exemplaren van het dubieuze mensensort, dat de kunst verstaat van het „faire bonne mine à mauvais jeu”?

We geloven daar niets van.

Op grond van de feiten, en van ons respect voor de synode en voor Lindeboom c.s., weigeren we zowel het één als het ander te aanvaarden.

En derhalve houden we vol, dat Lindeboom en zijn geestverwanten **in geen enkel opzicht werden veroordeeld**.

Want, nog eens: hun opvattingen bleven in de synodale discussies en de synodale besluiten volledig buiten beschouwing. Daarover ging het op de synode niet. Die waren niet aan de orde gesteld. Die werden daarom niet eens genoemd. Laat staan: veroordeeld!

Dat men later, in de veertiger jaren, op grond van de uitspraak omtrent het voorwedergeboren-houden der kinderen zou betogen, dat Lindebooms doopsopvatting door de synode van 1905 werd veroordeeld — dat is uiteraard in de harten van Lindeboom en zijn medestanders nimmer opgekomen!

En zo concluderen we, dat de stelling dat de sacramenten **niet** iets verzegelen, dat in de dopeling aanwezig is of verondersteld wordt aanwezig te zijn — inwendige genade of wedergeboorte of iets dergelijks — maar alléén de aan **alle** gedoopten geschonken belofte des verbonds, volledig door de synode werd vrijgelaten als moment in prediking en onderwijs.

***

Dat zo inderdaad de door de synode van 1905 geschapen situatie was, blijkt bovendien overduidelijk uit vele andere, onweersprekbare feiten.

Vooreerst zijn het de vrienden van Lindeboom, die de uitspraken van de synode van 1905 in een aparte brochure laten drukken en verspreiden. Doet men soms zo iets als men daardoor, al was het voor nog zo'n gering deel, werd veroordeeld?

Voorts zijn zij het, die tegenover het toch steeds weer voorkomende verkondigen van kuyperiaanse stoutigheden waarschuwend op de uitspraken van de synode van 1905 wijzen.

En wat nog sterker spreekt: ook na 1905 werd Lindeboom's hoofdstelling in de Gereformeerde Kerken open en duidelijk en onweersproken geleerd!

Een man als Ds Th. Bos, die aan de zijde van Prof. Lindeboom vooraan stond in de strijd rondom „1905”, schreef na 1905 woorden als deze: De doop „verzegt niet wat in ons is... maar hij verzegt de belofte, aan ons en aan onze kinderen gegeven. Wie zegt,

GIJ ZULT NIET DOODSLAAN

We zijn opgeschrikt door het verschrikkelijke auto-ongeluk, waarbij Ds Dijkema om het leven kwam. Onze gedachten gaan uit naar de weduwe en de wezen, die plotseling in diepe rouw zijn gedompeld. Laten we hen maar met naam en toenaam gedenken in onze gebeden. En voorts betrachten het woord der Schrift: „Zuivere en onbevleete godsdienst voor God, de Vader, is: omzien naar wezen en weduwen in hun druk”. Jak. 1 : 27.

Maar onze gedachten gaan ook onwillekeurig uit naar de gevaren van de weg. En naar aanleiding van deze ramp wil ik daar een en ander over zeggen. Ik schrijf met nadruk: naar aanleiding van. Hoe dit ongeluk zich precies heeft toegedragen weet ik niet. Of de fietser die bij dit ongeluk betrokken was schuld heeft of niet, is mij totaal onbekend. Ik laat de schuldvraag van dit ongeval helemaal buiten beschouwing. Alleen wil ik naar aanleiding van deze ramp enkele opmerkingen maken.

Het aantal slachtoffers van het verkeer is groot en zal bij de toenemende snelheid en dichtheid daarvan nog wel groter worden. Als tenminste de mensen — en daar behoren wij ook bij — niet leren een beetje meer eerbied te hebben voor het gebod Gods, dat het leven van de mens beschermt.

Ik heb geen statistieken bij de hand, waaruit blijkt hoe groot het aantal slachtoffers van het wegverkeer wel is. We merken trouwens, dat het publiceren van de getallen niet veel helpt. De mensen zijn erg hardleers.

Op allerlei manier wordt geprobeerd de weggebruikers tot voorzichtigheid te brengen. Op gevaarlijke punten staan hier en daar borden, waarop een doodskop geschilderd staat. Soms met een bijschrift: „De dood loert aan de kant”. Zo nu en dan verschijnen in de bladen statistieken, die de getallen aangeven van ongelukken met dodelijke afloop. Terwijl ons ook wordt voorgerekend hoeveel slachtoffers zwaar gewond werden, hoeveel

dat de Sacramenten verzegelen wat in ons is, en de waarheid en nuttigheid van den Doop daarvan laat afhangen, wordt Doopersch, en zou veiliger gaan, met den Doop te wachten totdat voor het aanwezig zijn van de inwendige genade meer bewijzen werden gegeven...”.⁸⁾ Uit de omschrijvingen van belijdenis, catechismus en doopsformulier blijkt volgens Ds Bos „duidelijk genoeg, dat de Gereformeerden naar de Schrift gelooven en belijden dat (in den doop) beteekend en verzegeld worden de beloften van het genadeverbond. Dus wat de Heere ons toezegt in het Evangelie. Niet dus wat in ons is, maar wat aan ons toegezegd is”.⁹⁾ En wie de eis stellen „dat ieder die gedoopt zal worden wedergeboren moet zijn, of (zoals de synoden van 1942/43 dat deden — C. V.) althans van ieder gedoopte ondersteld moet worden wedergeboren te zijn” leidt volgens Ds Bos aan „misverstand” of draaft door „in eenzijdige richting”.¹⁰⁾

In geschriften als „Rondom „1905”” en „Om de „Unica Catholica”” werd onweergelegd en onweergelegbaar aangetoond, dat wat Lindeboom als kern van de sacramentsleer zo na aan het hart lag, ook ná 1905 door mannen als Dr C. Bouma, Ds C. Lindeboom, Ds van de Vegt, Dr Zuidema, Ds Feenstra, Ds Rietberg, Prof. Vollenhoven, Dr Sietsma, Ds H. J. Spier, Ds Delleman, Ds A. S. Timmer, Dr E. van Teylingen.

Ook uit deze feiten blijkt — al is het ten overvloede — onweergelegbaar, dat de hoofdstelling van Lindeboom: de doop verzegt niet wat in de dopeling aanwezig is, maar de belofte van het genadeverbond, die in het Evangelie wordt geopenbaard, welke belofte aan alle dopelingen toekomt — ook na 1905 — volkomen vrijheid hield op het Gereformeerde erf.

C. V.

¹⁾ blz. 17. ²⁾ Acta, blz. 184. ³⁾ Acta, art. 124. ⁴⁾ Acta, art. 132. ⁵⁾ Acta, art. 149, 1596. ⁶⁾ Acta, art. 158. ⁷⁾ Reeds in 1895 schreef Lindeboom: „Dit is de vraag: of het sacrament des Doops een teeken is van Gods verbond, of van iets dat in deze dopeling is.” Lindeboom kiest beslist voor het eerste. *De Roeper*, 18 April 1895. ⁸⁾ *De Wachter*, 14 Jan. 1910. ⁹⁾ *Idem*, 9 Dec. 1911. ¹⁰⁾ *Idem*, 16 Aug. 1907.

zal door een slang gebeten worden. Wie stenen losbreekt, wordt er door gewond; wie hout klooft, loopt daardoor gevaar". Alle arbeid brengt gevaren met zich mee. Bij graafwerk kan een arbeider door het schuiven van de grond bedolven worden. Wie in het Oosten een oude muur doorbrak kon door een slang, die zich daar verborgen had, gebeten worden. Wie stenen bewerkt kan door splinters in het oog geraakt worden. En wie hout hakt kan zelf door het losschietende ijzer getroffen worden. Of hij kan een ander dodelijk raken. Daar weet de Bijbel ook van. En de HERE had daarmee in Zijn wetten-ten-leven gerekend. Wie opzettelijk z'n naaste doodde moest met de dood gestraft worden. Maar wie als bij ongeluk een medearbeider dodelijk trof mocht naar een vrijstad vluchten en in leven blijven. Zo lezen we in Deut. 19 : 5: „Als bijv. iemand met zijn naaste in het bos komt, om hout te hakken, en zijn hand maakt een zwaai met de bijl om een boom te vellen, en het ijzer schiet van de steel af en treft zijn naaste, zodat deze sterft, dan kan hij naar een van die steden vluchten en in leven blijven". We kunnen de gevaren van de weg niet helemaal ontgaan. Dat geldt voor voetgangers en fietsers en bromfietzers en automobilisten. Wie bij de weg is moet elke dag bewaard worden. Geen actie voor veilig verkeer kan alle gevaren opheffen. Elk bedrijf heeft z'n ongevallen. Ook het bedrijf dat zich op de weg beweegt.

Toch is daarmee niet alles gezegd. Het komt me voor dat werkelijke verbetering van de toestand alleen te verwachten is, wanneer overheid en volk weer doordrongen worden van de overtuiging, dat God wil, dat wij het leven van de naaste respecteren en beschermen.

Ter bescherming van het leven heeft God de regel gesteld: „Wie des mensen bloed vergiet, diens bloed zal door de mens vergoten worden, want naar het beeld Gods heeft Hij de mens gemaakt". Gen. 9 : 6.

Ter bescherming van het leven heeft de HERE aan de overheid in Israël voorgeschreven: „Wie iemand zo treft, dat hij sterft, zal zeker ter dood gebracht worden". Ex. 21 : 12. Dat ging zover, dat zelfs de eigenaar van een stotige os, wanneer het dier man of vrouw

doodde, terwijl het de eigenaar bekend was dat het „gevaarlijk" was, deze onvoorzichtigheid met de dood moest bekopen. Ex. 21 : 29.

Het was ter bescherming van het leven dat voor de rechter in Israël de regel gold, naar de wil van God: „leven voor leven, oog voor oog, tand voor tand, hand voor hand, voet voor voet, blaas voor blaas, wond voor wond, striem voor striem". Ex. 21 : 24.

Niemand zal er wel voor pleiten, dat de rechtsregels, die voor Israël golden, precies zo zullen worden toegepast in onze dagen. Maar het komt me voor, dat de overheid gevallen van dood-door-schuld wel strenger moest straffen dan ze nu doet. Er is door mensen die het weten kunnen wel over geklaagd, dat oplichters naar verhouding veel zwaarder worden gestraft dan misdadigers van de weg, die door hun schuld de dood van anderen op hun geweten hebben. Een mensenleven is meer waard dan enkele miljoenen. Het is eenvoudig een onherstelbaar verlies wanneer een vrouw haar man, de kinderen hun vader uit hun midden zien weggerukt. De overheid moge bedenken, dat een leven meer waard is dan een vermogen hoe groot dit ook mag zijn.

Maar ieder die bij de weg is mag dit ook bedenken. Ik heb waarlijk niet alleen de automobilisten op het oog, maar ook de voetgangers en fietsers. Die kunnen het verkeer ook in gevaar brengen door hun onachtzaamheid of door wonderlijke capriolen. Niet zo lang geleden zag ik in een stad een stel kwajongens met hun leven en met dat van anderen spelen. In de letterlijke zin van het woord **spelen**. Op een razend druk punt sprongen zij als gekken tussen de passerende auto's door. Opzettelijk. Uit louter broedronkenheid. Dat zij eigen leven in gevaar brachten is al erg genoeg. Maar dat zij ook het leven van anderen in gevaar brachten is nog erger. Voor zulke kwajongens zou men de „lijfstraffen" van vroeger weer terug wensen.

De leuze „wees een heer in het verkeer" is goed. Beter nog is de regel: Handel als christen in het verkeer. Houd u aan het zesde gebod. Tot bescherming van uw eigen leven. En dat van anderen.

H. J. JAGER.

De ontfermingen Gods

(X)

Wij hebben tot nu toe reeds meerdere misverstanden inzake Romeinen 9 uit de weg moeten ruimen. Maar het grote misverstand, de ergste dwaling waarop we telkens gestoten zijn, was deze, dat de verkiezende God misvormd werd tot een willekeurige God. Het vrijmachtig welbehagen des Heeren maakte men tot de caricatuur van een ongebonden willekeur. Zonder aanwijsbare reden zou God sommigen verkoren hebben tot de eeuwige zaligheid én zonder aanwijsbare reden zou Hij het merendeel der mensheid bestemd hebben tot het eeuwige verderf. En wie tot de laatste categorie behoort, wie eenmaal het slachtoffer is geworden van Gods verwerping, hij moet maar alle hoop laten varen, want wie zal zich keren tegen de almachtige, de vrijmachtige God?

Een van de verdrietigste dingen hierbij is, dat men zich voor de theorie van zulk een willekeurige God beroept op de Dordtse Leerregels. En men maakt de Dordtse vaders het verwijt, dat zij met hun Canones vele kinderen Gods tot wanhoop hebben gebracht, het aangezicht van God de Heere hebben verminkt, het Evangelie hebben verbasterd.

Deze verwijten zijn niet nieuw. Blijkens het Besluit van de Dordtse Leerregels maakte men meer dan 300 jaar geleden de leer der Gereformeerde Kerken reeds verdacht, door te lasteren, dat zij „het merendeel der mensen verwondt en velen van hen met de pijlen der wanhoop doorschiet. Dat die leer God maakt tot een tiran en huichelaar... dat het (blijkens die leer) degenen die verworpen zijn, ter zaligheid niet kan baten, al hadden zij al de werken der heiligen gedaan; dat daarmee geleerd wordt, dat God door het blote en loutere goeddunken van Zijn wil (uit pure

willekeur dus), zonder enige zonde in aanmerking te nemen, het grootste deel der wereld tot de eeuwige verdoemenis voorbeschikt en geschapen heeft".

Maar reeds meer dan 300 jaar geleden hebben onze vaders, d.w.z. hebben de Gereformeerde Kerken deze laster van ganser harte en met verfoeiing verworpen.

Wij hebben ook het enige geneesmiddel aangewezen tegen alle caricatuurvorming: de Schriften lezen, de Schriften lezen, de Schriften lezen.

En zo is voor ons gaan glanzen de loutere ontferming Gods, de heerlijkheid van Zijn welbehagen. Hij roept Zich in Abrahams tent een volk, door de kracht van Zijn ontferming. Hij verkiest Zich in Izaäks tent een volk naar de norm van Zijn ontferming. Hij trekt door de woestijn met een hardnekkig en verdorven volk, omdat Hij nu eenmaal is Die Hij is, Jahwe, Die trouw blijft aan Zijn ontferming, trouw aan Zijn barmhartigheid, trouw aan Zijn welbehagen.

En Hij doet de geduchte krachten van Zijn toorn gevoelen aan hem die als de Farao de ontfermende God wil tegenhouden. Ja, wie God op Zijn weg van heil wil tegenhouden, hij wordt tenslotte door God verhard, opdat te meer de triumferende kracht van de ontfermende God geopenbaard worde.

Als de apostel zover is gekomen met zijn betoog, dan verheft zich een tegenspreker: gij zult nu tot mij zeggen: wat heeft Hij dan nog aan te merken? Want wie wederstaat Zijn wil?

Deze vraag schijnt wel gerechtvaardigd. Als immers de verharding van Israël Gods eigen werk is, kan God dan nog terecht klagen over Zijn volk? God heeft Zelf een geest van verblinding en van verstokking over Zijn volk

doen komen, zodat het horende hoort, maar niet verstaat — en ziende ziet, maar niet opmerkt. God heeft Zelf het hart van dit volk vet gemaakt en hard, zodat het zich niet bekeert en genezen wordt. Maar als GóD dit gedaan heeft, wat verwijt kan dan nog aan het volk gemaakt worden? Hij verhardt wie Hij wil — en wie kan Zijn soevereine wil weerstaan? Hij verblindt wie Hij wil — kan zulk een verblinde dan nog aansprakelijk worden gesteld? Hij verstokt wie Hij wil — maar blijft er dan nog iets van verantwoordelijkheid over?

Dan moet God ook niet Zijn volk berispen, niet meer zeggen, dat het zo'n hardnekkig volk is, want Hij heeft het Zelf hardnekkig gemaakt. Volgens deze tegenspreker geldt eigenlijk van Paulus al, wat men later de Dordtse Synode in de schoenen heeft geschoven: hij maakt van God een huichelaar. Want God dóet dan wel, alsof Hij verdriet heeft over Zijn verharde volk — maar die verharding is Zijn eigen werk. En God kláágt wel, dat Zijn Israël maar niet wil luisteren, maar het is een klacht zonder grond — Hij heeft immers Israël Zelf zo gemaakt?

Het antwoord van Paulus op deze tegenspraak is op het eerste gezicht wel erg vreemd. Want o zeker, hij wijst wel verontwaardigd de man terug die God durft tegenspreken. En hij doet wel uitkomen, dat het ongepast is om te opponeren tegen God. Maar overigens heeft het er toch alle schijn van, dat deze tegenstander zakelijk gelijk krijgt. Het mag dan brutaal zijn, wanneer het geboetseerde tot de boetseerder zegt: waarom hebt gij mij zo gemaakt? Maar Paulus zegt dan verder zelf, dat de pottebakker de vrije beschikking over het leem heeft om uit dezelfde klomp het ene voorwerp te vervaardigen tot eervol, het andere tot alledaags gebruik. En komt dat zakelijk niet overeen met wat die tegenspreker zojuist zei? Paulus predikt nu toch ook zelf, dat Gods handelen óvermachtig is en dat tegen de overmacht van déze Pottebakker geen schepsel zich kan verzetten?

Ja, zo heeft men dikwijls dit woord over de pottebakker verstaan. Als het God belieft een voorwerp te maken tot eervol gebruik, een mens te bestemmen tot heerlijkheid, te praedestineren tot zaligheid, welnu, Hij is de Pottebakker en wij zijn het leem: wie zal Zijn overmachtig handelen keren? En omgekeerd: als het God belieft een voorwerp te maken tot alledaags gebruik, een mens te bestemmen voor het verderf, te praedestineren tot de eeuwige verdoemenis, welnu, Hij is de Pottebakker en wij zijn het leem: wie zal Zijn overmachtig handelen keren?

Ja, die tegenspreker van zoëven, hij krijgt toch zakelijk gelijk zo. Wat kan Israël er nog aan doen, dat het in verharding en verblindheid leeft, als het immers daartoe is voorbestemd door de almachtige, overmachtige God, in Wiens handen de schepselen zijn als willoos leem?

Ja, alleen maar, wanneer Paulus het beeld van de pottebakker gebruikt, dan zijn wij niet vrij om deze beeldspraak te vullen met ónze gedachten en te verklaren naar ónze opvattingen. Want de pottebakker is een figuur die al vaker in de beeldspraak van de Schrift is genoemd. En wij moeten ons dus — alweer — door de Schriften laten onderwijzen om te verstaan, wat Paulus wil zeggen, wanneer hij God met een pottebakker vergelijkt.

Baarn.

W. BORGdorff.

„OPROEP"

De Geref. Kiesver. te Waardhuizen roept allen op, die van harte begeren in alles te leven en te handelen naar het Woord des Heren ook hun stem op 12 maart uit te brengen op **no 1** van **lijst 10**, op het Geref. Pol. Verb. Hun doel en streven is niet in de eerste plaats zo veel mogelijk stemmen te krijgen (ten koste van het beginsel), maar de handhaving van Schrift en Belijdenis op alle terreinen des levens.

Naar de top der aarde

(XIV)

In dit en het hierna volgende slotartikel willen we het een en ander zeggen over het religieuze leven der Lappen.

Voordat de Lappen christenen werden, bestond hun eredienst uit voorouderverering en animisme. Men geloofde toen, dat de geesten der overlevenden het nageslacht bleven bewaken en beveiligen, ook wel straffen met ziekten en rampen. Men meende, dat zij verblijf hielden in moeilijk toegankelijke oorden, bij welke heilige plaatsen dan houten en stenen ereteken werden opgericht, vaak in vogelvorm. Regelmatig werd ook aan de vogels geofferd. Men hing dan bootvormige manden van berkenbast met voedsel gevuld hoog in de toppen der bomen.

Ook offerden de Lappen wel aan de Fuodno (de Boze) door een paard en het beeld van een man te begraven.

Zij deden ook aan berenverering. Men jaagde op de beer en vereerde hem. Men had eerbied voor dit sluwe en uiterst krachtige dier en oordeelde, dat bij de dood van een beer iets van de heiligheid van dit dier zou overgaan op zijn jagers. Bij de thuiskomst na een geslaagde berenjacht spuwden de Lappenvrouwen de jagers gekauwd berkenbast in het gezicht. Omgang met vrouwen was dan de eerste tijd verboden. Het binnenhalen van de gedode beer in de „kote” geschiedde ceremonieel door een aparte ingang aan de achterkant van de tent. Bij het slachten van het beest moesten de beenderen compleet blijven en in de juiste rangschikking worden begraven, om de opstanding van de beer mogelijk te maken. Daarop volgde een berenfeest, dat uitsluitend een mannenfeest was, waaraan geen vrouwen mochten deelnemen. Zij kregen wel haar portie van het berenvlees, maar niet van het hart; dit heiligste vlees was alleen voor de mannen. Het vlees, dat de vrouwen van de beer kregen, mochten ze alleen met een houten lepel eten en zij moesten het door een magische bronzen ring heen naar de mond brengen. Die ring diende om het geestelijke van het vleselijke te scheiden. De geest ging, zo geloofde men, niet door de tovercirkel heen en werd dus niet genuttigd.

Voorts bestaat en bestond er bij de Lappen een geloof aan bos-, berg- en watergeesten. De Waterman is de geest, die de vissen in de netten zendt. De Nix, ook bij de Scandinaviërs bekend, is de geest der moerassen en poelen. De Drang is het monster met de Zuidwester op, die schipbreuk en ondergang brengt. De Trollen zijn reuzengrote, zeer kwaadaardige wezens, die mensen eten en goud en zilver in hun schatkamers in de bergen verzamelen.

Natuurverschijnselen werden toegeschreven aan natuurgoden. Aan de zon bracht men dierenoffers. De maan vreesde men omstreeks Kerstfeest, daar zij de Kerstwake der doden belichtte. Het Noorderlicht zag men als de hoge gestalten van levende wezens. Ook de donder vereerde men als een levend creatuur. Aan de stormgod offerde men bootjes.

Nog meer zou te noemen zijn. Vele van deze heidense vormen van vereringen werken nog na tot in deze tijd. Men heeft nog zijn z.g. huisgoden, de „haldden”. Men treft ze in elke Lappentent (Kote) en Lappenhut (Gamme) aan. Het is een soort van amulet, waarvan men verwacht, dat zij het gezin voor zorgen en rampen zal bewaren. Die goede huisgeest wordt dan, zo meent men, bijgestaan door tal van akka's, geestelijke moeders. Zo kent men een akka, die de vrouwen bijstaat als de kinderen ter wereld komen en een akka, die ervoor zorgt, dat het een jongetje of een meisje zal worden.

Men trof bij de Lappen vroeger ook het Sjamamisme aan, waarvan de sporen nog tot in onze tijd bewaard zijn gebleven in een soort van extase, waarin de mensen kunnen geraken.

Voordat we iets gaan zeggen over dat Sjamamisme, willen we eerst iets meedelen over de Sjamaan. Deze treft men bij de Siberische volken aan; ook al zijn deze volken tot het christendom overgegaan, de heidense gebruiken leven hardnekkig verder. Het is er mee als met de teraphim van

Rachel. Het echte sjamamisme, dat de Sjamaan kent, vindt men alleen in Siberië. Bij de Lappen heeft het een daarvan afwijkend karakter.

De Sjamaan is een medicijnman of tovenaer. Het zijn doorgaans personen met pathologische afwijkingen, zoals epileptici, die als zodanig optreden. Men brengt zich in een toestand van extase door trommelgeroffel op z.g. tovertrommels, door te staren op een vast punt en daarbij wilde rituele dansen uit te voeren. Tamboerijnen, bellen, amuletten zijn onmisbare attributen daarbij. De mannen hullen zich dan wel in vrouwenkleden en omgekeerd vrouwen in mannenkleden, waarbij men ook wel in homoseksuele uitpattingen vervalt. Dit laatste treft men bij de Lappen niet aan, daar, zoals gezegd, hun vorm van Sjamamisme afwijkt van dat der Siberische volken. Volgens de voorstelling van deze Siberische volken kan de Sjamaan buiten zichzelf treden, zodat zijn geest zijn lichaam verlaat. Na een wilde dans valt hij dan bewusteloos neer of verheft zich met wilde gebaren als om aan te geven, dat hij met een geest een felle worsteling voert. De Sjamaan wordt te hulp geroepen in geval van ziekte. Men gelooft namelijk, dat deze veroorzaakt wordt door een boze geest, die zich van de ziel van de zieke meester gemaakt heeft. De Sjamaan tracht nu in zijn extatische toestand de boze geest uit te drijven. Bogoras verhaalt in zijn artikel „The Chuckchee”, voorkomende in „Memoirs of the American Museum of National History”, deel XI, hoe hij het meemaakte, dat een Sjamaan zijn geest, die hij aan zich dienstbaar had gemaakt, opriep. Men hoorde de voetstappen ervan naderen, de tent van de Tsjoechtsjen binnenkomen. Vervolgens hoorde de onderzoeker de stem van de geest zo dicht bij zijn oor, dat hij onwillekeurig een afwerend gebaar maakte.

De vorm van Sjamamisme, zoals men daarvan nog sporen bij de Lappen aantreft, verschilt daarvan in zoverre, dat men de genoemde ergerlijke uitpattingen niet tegenkomt, terwijl de Noaide, zoals de medicijnman heet, zich in een extatische toestand brengt met gebruikmaking van de Lappentrommel, een van rendierhuid gemaakt vel, dat gespannen wordt over een houten raam. Bovendien komen er dan allerlei wilde geluiden, dansen en drank bij te pas.

Deze Lappentrommels waren ook van figuren en tekens voorzien, waarin die oude

Redactieleden:

Dr. J. BOSCH, P. GROEN. Prof. Dr. H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF

Adres van Redactie:

H. J. Jager, Jan v. Arkelstr. 7, Kampen

Medewerkers:

Ds. D. van Dijk, Groningen
Drs W. K. van Dijk, Groningen
P. A. Hekstra, Rotterdam
Dr. D. Holwerda, Zuidhorn
Ds. P. K. Keizer, Groningen
Drs J. F. J. Lamet, Eindhoven
Ds. J. Meester, Amsterdam-Z.
Mr. Dr. Meulink, Enschede
D. W. L. Milo, Nunspeet
Prof. Dr. K. J. Popma, Utrecht
Drs G. Puchinger, Utrecht
Drs H. R. Rookmaaker, Leiden
Ir. J. Stellingwerff, Eindhoven
Ds. B. Telder, Breda
Ds. G. Visee, Kampen
Ds. C. Vonk, Schiedam
Ds. D. K. Wielenga JDzn, Rotterdam
Prof. Mr. H. D. van Wijk, Amstelveen

Secretariaat Geref. Persvereniging

„Opbouw”:

H. Albracht, Prof. Wentlaan 50, Utrecht

Penningmeester van de Geref. Persvereniging:

Drs J. F. J. Lamet Antilopelaan 2, Geldrop, post Eindhoven

heidense ideeën-wereld zijn magische uitbeelding vond.

Het doffe gerommel van deze Lappentrommels is verstomd, evenals het juoike, het Lapse zingen. Deze oude Lapse melodieën, die in onze oren zeer vreemd aandoen, bestaan doorgaans uit niet meer dan 3 tot 6 maten, die eindeloos worden herhaald. De begeleidende muziek is zeer ingewikkeld wat ritme betreft. Zij is vaak uit 11 tot 13, soms uit 22 ritme-eenheden opgebouwd. Voor de Lap is dit alles goed verstaanbaar en doorzichtig. Hij hoort terstond de geringste fout in de weergave, die ons ontgaat.

De motieven van deze liederen zijn aan de natuur b.v. de beren en de sterren ontleend.

In deze wondere melodieën, die zelden voor de oren van vreemden ten gehore worden gebracht, ligt een gehele geheimzinnige voorstellingswereld besloten van grootse natuurverschijnselen.

P. GROEN.

Rectificatie: Pag. 349, 1e kolom, 28e regel van boven: Lees „rokken” in plaats van „sokken”.

BOEKBESPREKING

A. M. de Moor-Ringnald:

Moeder Ditta.

4e druk.

Uitg. T. Wever, Franeker.

Het verwondert mij niet, dat van „Moeder Ditta” een vierde druk kon uitkomen.

Dit verhaal-in-dagboekvorm over een doorsnee-huismoeder is vlot geschreven. Van de lezers vraagt het bovendien weinig geestelijke inspanning. De zorgen en vreugden van een gewoon burgergezin komen hier wel aan hun trek. Vooral de tegenslagen zijn niet vergeten; hiervan zijn er m.i. wel wat al te veel in kort bestek bijeengebracht.

Ongetwijfeld boeit dit boek door vele goede kwaliteiten. Het verhaal heeft kleur en vaart; ook de humor is niet helemaal afwezig. Er staan rake dingen in en levens-grote waarheden. Op menige bladzijde wordt het „gewone leven” zeer goed beschreven en dan zeg je onwillekeurig: ja, zo zijn de mensen, zo ben ik en zo is m'n buur!

Van verschillende zijden hoorde ik, dat „Moeder Ditta” de geschiedenis is van een gemiddeld-gereformeerd gezin. Nu, daarover zou m.i. nog weleens te praten zijn; het ligt er maar aan, wat men onder een „gereformeerd gezin” verstaat. Want menigmaal is de inhoudswaarde van dit woord „gereformeerd” rekbaar als een vitaal elastiekje.

Bij alle waardering, die ik voor „Moeder Ditta” heb, koester ik toch ook grote be-

zwaren. De elkaar zeer snel opvolgende nare gebeurtenissen (zelfmoord, ongeluk, bedriegerijen enz.) zullen in dat formaat en in dit tempo in één gezin zelden voorkomen; er „gebeurt” te veel in dit boek, zodat er geen tijd is om iets te laten bezinken. En dit teveel schaadt de diepgang. Het is een soort kaleidoscoop: als je een nieuw hoofdstuk begint, kun je er zeker van zijn, dat de een of andere verdrietige situatie alweer op de loer ligt, om zich onder je aandacht te dringen.

De hoofdpersoon, die zich via haar dagboek uitsprekt, vind ik een nogal sentimentele vrouw. „Sentimenteel” is iets anders dan spontaan, gevoelvol en echt-hartelijk. Er zijn wel veel mensen met een soortgelijke inslag als Moeder Ditta. Maar juist daarom vind ik het bijzonder spijtig, dat de schrijfster niet een „moeder” heeft beschreven, meer schriftuurlijk nuchter en vooral geestelijk sterker.

Op gevaar af óók aangezien te worden voor zo rechtlijnig en stoer-Calvinistisch als Moeder Ditta haar echtgenoot noemt (voor welke „eigenschappen” zij begrip noch bewondering kan opbrengen), moet het me toch van m'n hart, dat naar mijn mening de vader van dit gezin, — zijn onverstandige „hardheid” inclusief — dichter bij de SCHRIFT leeft, dan de moeder, met al haar „gevoeligheid”.

Eigenlijk kreeg ik bij het lezen van dit boek een onverkwikkelijk gevoel. Kijk eens: moeder Ditta is wel scherp naar 't leven getekend. Er zijn veel vrouwen die zichzelf en de kinderen die op háár lijken, veel gevoeliger vinden dan de man en vader is. Niet de vader, maar eigenlijk alleen de moeder, „begrijpt” de kinderen. Misschien

onbewust, produceren zij voor de omstanders een aardig stralenkransje om het eigen moederhoofd. Al schrijft moeder Ditta in haar dagboek vaak heel nederig, het is m.i. irriterend, dat zij zichzelf toch feitelijk alsmaar in een „mooi” licht plaatst. In tegenstelling met haar man, is zij de begripende, liefdevolle, misverstanden-bezwerende moeder. De intelligente, knappe en/of lieve kinderen gelijken op haar; de stugge, onaantrekkelijke en uiterlijk beslist niet-mooie kinderen trekken op Jan! Dat kan natuurlijk best gebeuren, en gebeurt ook! Maar als je werkelijk van elkaar houdt, en de ander is de eerste voor je, dan bewaart je liefde je voor zulke ontboezemingen. En temeer, als je je dagboek door je man „vinden” en lezen laat!

De tegenstellingen, die moeder Ditta maakt, zijn er, dunkt mij, vaak naast. Het is helemaal niet haar fout dat ze idealistisch is (12), maar dat ze sentimenteel illusies en idealen verwacht. Zij trekt een vergelijking tussen haar (geidealiseerde) vader en haar man. „Vader was een dromer, een idealist en op zijn orgel een kunstenaar. Jij bent zo nuchter, het type van de stoere Calvinist, je wáákt bij je beginselen. Wat heb ik je al véél ergernis gegeven met mijn zo heel andere instelling. Slap vind je mij, methodistisch en sentimenteel. Je zult wel gelijk hebben, al weet ik niet eens precies wat methodistisch is. Ik leef maar heel eenvoudig bij m'n Bijbel en denk bij al jullie debatten altijd hetzelfde: „Wat komt het er op aan of Jantje zus en Pietje zó over die ondergeschikte punten denkt? Als we allemaal de Here Jezus maar liefhebben en dagelijks bidden om een brandend hart, om het vuur van de Geest en de liefde voor de naaste.”

Ik laat terzijde, dat het bijna ongelooflijk is, hoe een gereformeerde christin, normaal ontwikkeld, niet weet wat „methodistisch” is; en als die onwetendheid echt is, was er volop gelegenheid geweest dit manco aan te vullen tijdens de avond-aan-avond thuiszitterij... Het zijn voor ons bekende klanken: „heel eenvoudig bij de bijbel leven... wat komen ondergeschikte punten er op aan? ... Als we allemaal de Here Jezus maar liefhebben.”

Daar is dan weer de valse tegenstelling: deze mensen zijn „liefderijker”, „evangelischer” enz. enz. en daartegenover staat dan de stoere Calvinist, die wáákt „voor (zijn) beginselen”...

Moeder Ditta neemt elke gelegenheid waar, om ons vooral duidelijk te maken, dat zij een vrouw is, die genieten kan van een zons-ondgang, van de mooie natuur, van concerten e.d.; kortom zij waardeert kunst en artistieke (in tegenstelling dan altijd tot vader Jan, die „gaapt” op een concert...). Maar heus, we moeten ons maar niet al te ongerust maken: er zijn gelukkig ook nog wel „stoere Calvinisten, rechtlijnige denkers” die ook intens kunnen genieten; en... er zijn „gevoelige naturen” die er geen duik om geven!

De toon, die de kinderen in dit gereformerd gezin aanslaan tegenover hun ouders, is, zover ik weet, God-dank nog niet gemeengoed onder ons. We mogen niet verwachten dat jongemensen uit deze tijd precies eender spreken, en op dezelfde wijze hun respect tonen, als de opgroeiende jeugd van een dertig jaar geleden. Maar het jij-en en jou-en, je moeder „misselijk steenouderwets” noemen (op je 15e!) en haar de lieflijke benaming geven van „ouwe dikke” is toch wel uitzondering.

Van de kracht der ambtelijke Woordbediening, het samenleven in de gemeenschap van de kerk, de aanwending van onze gaven ten nutte en ter zaligheid van onze medelidmaten; daar merk je zo goed als niets van. Een van de weinigen, die eens een hartig woordje spreekt, is de werkster, een trouwe ziel, rooms en ongelukkig getrouwd. Jammer, dat blijkbaar die roomse To zowat de enige is, die „vat” heeft op moeder-Ditta-in-moeilijkheden. En dan zegt die To rake en beharrenswaardige dingen: „Preken, dat kennen jullie... Een ander bepreken, ja, maar zodra Ons Lieve Heer een vinger naar jullie leven uitsteekt, bestaat er geen groter verdriet dan dat van jullie...” Zo'n gezegde bevat veel waarheid; we kennen allemaal wel mensen, die o zo dierbaar kunnen spreken over een anders verdriet en verlies, maar het is allemaal „beschouwend”; zolang ze zelf „buiten schot” blijven, zijn ze flink-met-de-mond, maar als de nood hen zelf, hun dierbaren

raakt, dan „bestaat er geen groter verdriet dan het hunne”, om met deze To te spreken!

Het is merkwaardig, dat in dit boek de extra vervelende eigenschappen en karakterfouten bijna altijd behoren bij de degelijken, de oer-calvinisten, de mensen met vaste lijn in hun leven. De wijze waarop Loes spreekt over Ida, haar a.s. schoonzuster, die ze te stijf, te eigengerechtig, te koud vindt en die, volgens Loes „zo met vaste tred het pad der deugd bewandelt” kan ik nu niet bepaald bewonderen. Moeder Ditta heeft trouwens dezelfde opinie, al zegt ze het wat anders (blz. 174). De „luchtiger” mensen zijn versierd met aangename hebbeligheden! Over 't algemeen is de sympathie van de moeder dan ook sterk naar die kant gekeerd. „Ida is een getrouwe copie van Pa, de schoolopziener, tevens opziener der gemeente, in zijn kwaliteit van ouderling.”

Gelukkig, dat in werkelijkheid de stukken vaak anders liggen.

Na de dood van haar man zijn de moeilijkheden niet van de lucht. Meer dan haar man als-man, schijnt moeder Ditta Jan te missen als hulp en zorgend mens. Bij de kerk of de ambtsbroeders, bij de gemeente evenmin, vindt Ditta de steun die ze nodig heeft; trouwens persoonlijk zoekt zij het daar ook niet. Gezien de hele voorgeschiedenis is het geen wonder, dat deze „gereformeerde moeder” haar tweede dochter, 18 jaar oud, toestemming geeft zich te verlossen met een jongeman (rijk!) uit een volstrekt ongelovig milieu. Als verontschuldiging wordt erbij gezegd: met een bezwaard hart. Natuurlijk valt Dolf, de nieuwe a.s. schoonzoon, mee: vlot, charmant, geestig. Maar haar hart beeft, want Ditta vindt Dolf het type van een lady-killer. Dit weegt blijkbaar zwaarder — al is het slechts een „aanvoelen” — dan het wéten, dat deze man niet gelooft naar de Schriften. Vlak voor haar verloving officieel wordt,

wil Loes belijdenis afleggen (148) „ze was wel niet zo'n trouwe catechisante geweest, maar ze had toch echt de Here lief en wilde dit ook openlijk in 't midden der gemeente belijden”. En het enige wat de predikant weet te zeggen over de verloving met Dolf is: „...ik ben bang, dat wij deze verbintenis niet tegenhouden, mevrouw. Wat is dit jammer. Het enige, dat we mijns inziens nog doen kunnen is haar in liefde blijven waarschuwen en voor haar en hem bidden...” En dan praat dominé nogeens met Dolf en Loes; maar evenzogoed gaat het belijdenis-doen en de trouwerij door. Met bezwaard hart leeft moeder Ditta de trouwdag tegemoet; „voor ons is het „eigenlijke” juist de kerkelijke plechtigheid”. Loes gelooft zeker dat Dolf nog eens tot het geloof zal komen... Zo op de manier van: als we maar lang genoeg bidden gebeurt dat wel. Maar de EIS des Heeren, die spreekt van „niet één juk aantrekken met een ongelovige”, komt ternauwernood in geding.

Het is wel benauwend, dat zó weinig naar voren komt, in dit gedeelte van het boek, de kracht van het geloof, het oprecht leven bij het GEHELE Woord, het vragen: Heer, wat wilt GIJ dat ik doen zal?

Er wordt, over 't geheel genomen, teveel uitgegaan van de bestaande situatie, van de omstandigheden. En daardoor komen Woord en Ambt en Kerk op de achtergrond; zij beheersen niet het leven in dit gezin, ze komen er af en toe alléén maar even bij te pas.

Het spijt me, dat een vaardig schrijfster als Mevrouw De Moor-Ringnalda niet een meer wezenlijk-waardevolle beschrijving heeft gegeven van een gemiddeld-gereformeerd gezin. Wellicht zou het boek aan dierbaarheid hier en daar hebben verloren, maar de winst voor de lezers ware groter geweest.

T. KOK.

De persoonlijke lening

Is schuld-aflossen óók sparen?

Sedert een half jaar is de term „persoonlijke lening” tot het beschaafd Nederlands spraakgebruik doorgedrongen: u kunt hem in gezelschap uitspreken zonder te blozen. Waar komt die uitdrukking vandaan, en wat houdt ze in?

In Amerika bestaat de „personal loan” reeds sedert de eerste wereldoorlog. Ieder mens met gezondheid en arbeidskracht kan daar vooruitbetaling krijgen op latere prestaties; kan — op onderpand van zijn productiviteit — geld lenen om te kopen wat hij wil, en het later afbetalen. Het hoge levensniveau, de brutale openhartigheid en de afwezigheid van conventionele remmingen hebben aldaar een woekering van „consumenten-crediet” doen ontstaan: een wereld, waarin ieder mens vandaag reeds de profijt geniet van wat hij morgen pas verdient. Sparen? Wel, dat doet iedereen daar — wel te weten: achteraf! Emigranten weten u te schrijven dat — wanneer zij een kostbaar gebruiksvoorwerp willen kopen en contant betalen — vooraf een informatie wordt genomen, omdat de handelaar wil weten waar het geld vandaan komt. Precies andersom dan bij ons gebruikelijk... was. Een naar onze begrippen solide jongeman, die gedurende enige tijd een militaire betrekking in Canada vervulde, schreef, dat hij „de bankier” genoemd werd door zijn vrienden, omdat hij aan het begin van de maand zijn salaris naar de bank bracht, terwijl de anderen er hun schuldtermijnen mee moesten aflossen.

Hoewel voor de tweede wereldoorlog het consumentencrediet ook in Europa niet onbekend was, had het toch een enigszins lugubere naam; het paste zo ongeveer in het vakje van de woeker en de bank van lening. Kerkelijke en onderlinge volksbankjes trachten de arme broeders uit handen van deze vampiers te houden. Een incasseerder met rode pet aan de huiskamer was de nachtmerrie van menige huisvrouw, en het weghalen van niet afbetaald meubilair betekende een sociaal bankroet.

De sterk verhoogde levensstandaard echter, welke op de tweede wereldoorlog volgde, bracht ook in ons land een enorme stijging

van de credietbehoefte. Of deze behoefte gezond is of niet, laten wij even in het midden. Veel gezinnen, die in de oorlog alles verloren hadden, moesten schulden maken om opnieuw te kunnen beginnen. De grote welvaart, die als een trieste weldaad achter elke oorlog aansleept, bracht gemakkelijke verdiensten voor zekere bevolkingsgroepen. Gemakkelijke verdiensten betekenen gemakkelijke uitgaven. Het sterk verhoogde levensniveau van de een brengt sterk verhoogde behoeften van de ander mee, die niet achter kan blijven. De oorlogsvloedgolf bleek trouwens veel „fatsoen” te hebben weggespoeld: persoonlijke geldmoeilijkheden, waarover voorheen kieselijk gezwegen werd, konden vrijuit besproken en uitgewisseld worden. De mogelijkheden van radio-voor-iedereen, televisie-voor-iedereen, bromfiets, scooter, eigen huis en auto-voor-iedereen brachten gehele volkeren in verleiding. En de graag verleide mens koos voor de afbetaling: de vooruitgreep op morgen. Het afbetalingswezen kreeg burgerrecht. „Gemakkelijke conditiën” en „discrete betalingsregeling” werden troostvolle begrippen, die tegelijk met de advertenties de credietbehoefte opriepen en ongeremd tot ontwikkeling brachten.

In dit klimaat sprong verleden jaar de „personal loan” van Amerika over naar Engeland. De vorige zomer begon een der grote Engelse banken met £100 tot £1000 beschikbaar te stellen voor iedere werker met een redelijk inkomen. Denemarken volgde even later: men begreep daar, dat het niet slechts om een dienst aan het publiek ging, maar dat op deze wijze tevens het publiek (waaruit de latere bankcliënten opkomen) gericht en gebonden wordt. Terwijl, vorig jaar, een Westduitse minister de vergaderde Duitse bankiers aanspoorde om de gemiddelde Duitser 400 Mark op zijn eerlijke gezicht te geven, openden twee grote Nederlandse bankinstellingen tegelijk haar loketten voor het Nederlandse volk, met „persoonlijke leningen” van f 500,— tot f 4000,— (resp. onbepaald).

Daarmee was voor ons volk de teerling ge-

worpen. De ontvangst van deze figuur in de financiële pers moge dan niet hartelijk geweest zijn, maar — wanneer één bank begint speelt de concurrentiefactor een hele rol. Een derde bank verklaarde (niet zonder eigenwaarde) dat zij aan de „persoonlijke leningen” niet zou deelnemen; maar, voegde zij er haastig aan toe, zij zou wel de credietverlening voor kleine credieten herzien... hetgeen op hetzelfde neerkomt. Zo was het iot van de overige banken, en dat van onze financiële volksmoraliteit, beslist. Men kan het u, huisvader, voortaan kwalijk nemen, dat ge uw vrouw zonder elektrische wasmachine laat tobben, want dat apparaat ligt binnen uw bereik. Men kan u veilig uitlachen, wanneer ge op uw fietsje naar het werk peddelt; want een bromfiets is veel gemakkelijker. Men mag u, huismoeder, ouderwets noemen met uw meubeltjes-van-uw-trouwen, want voor een paar tientjes per maand had u nieuwe kunnen nemen. U bent slechte ouders, wanneer ge uw oudste zoon niet laat studeren, want dat kan tegenwoordig vrij gemakkelijk. En ge doet uw hele gezin trouwens tekort, zo lang u geen televisie neemt. Maar bovendien: waarom gaat u eigenlijk nooit naar het buitenland met vakantie? Bent u nooit in Oostenrijk geweest? Kent u de Riviera niet eens? Bespottelijk gewoon.

Gewoonlijk keert de wal echter het schip — en ook de persoonlijke leningen vinden hun grenzen wel. Gelukkig maar. De limites der leningen lopen weliswaar vrij ver uiteen, blijkbaar mede afhankelijk van de nationale aard. In Westduitsland bijvoorbeeld is DM 400.— (f 360,—) al een ideaal; in Nederland wordt het gemiddelde bedrag van de persoonlijke lening geschat op f 1.750,—; in Engeland lopen de grenzen ongeveer van f 1.000,— tot f 10.000,—. Maar hoog of laag, er zijn grenzen aan dit spel.

Ook grenzen voor de leeftijd der deelnemers. In Nederland kan een minderjarige niet lenen zonder borgstelling van zijn vader; en een volwassene kan slechts tot zijn 62e jaar lenen, want voor zijn Drees-gerechtigdheid ingaat moet zijn lening zijn afgelost.

Er zijn meer grenzen. Over het algemeen moet er een zeer redelijke verhouding bestaan tussen het opgenomen bedrag en het vaste jaarinkomen, bijvoorbeeld 1:10. De lening moet in uiterlijk 2 jaar zijn terugbetaald, wil men voor een volgende lening in aanmerking komen. En... het jaarinkomen moet een redelijke hoogte hebben, voordat de banken voor een lening gevoelen! Met andere woorden: de banken selecteren zelf reeds, uit welke bevolkingsgroep zij haar nieuwe cliëntèle denken te vormen. En dat is de conservatieve banken van ons land toevertrouwd.

Trouwens, die banken zijn er niet voor, om iemand uit te kleden, eerder om hem een jasje te verhuren. En mogen sommige banken in het verleden wel eens asociale praktijken hebben gehad: in deze eeuw verstaan zij terdege haar functie als leveranciers van alle denkbare financiële diensten. Zij zien in dit nieuwe onderdeel van haar bedrijf dan ook een gewone service, namelijk bevrediging van moderne financiële behoeften. Daarnaast streven zij naar uitbreiding van haar relaties (welke uitbreiding, overeenkomstig de algemene democratisering, in de richting van de massa gaat) en naar het rendabel maken van de haar toevertrouwde gelden.

Er is voorts ook een sociaal-economisch facet aan de persoonlijke lening. De nieuwe geldcreatie, voorlopig op f 100 miljoen per jaar getaxeerd, vraagt wel het eerst de aandacht: een nieuwe stap op de weg naar inflatie. Wanneer de grenzen der credietverlening maar iets ruimer zouden worden gesteld, zou dit bedrag zonder meer verveelvoudigen. Met alle gevolgen van dien. Maar de krachtige rem der limites behoedt dit consumptiecrediet vooralsnog voor de ont-aarding tot een maatschappelijk euvel. En dan moet billijkheidshalve ook een zeer positieve factor van de persoonlijke lening worden genoemd. Deze bestrijdt immers (hoe vreemd het ook moge lijken) op krachtige wijze het huurkoopstelsel. Dat lijkt vreemd, want P.L. en huurkoop zijn feitelijk broertje en zusje. Maar de cijfers wijzen het uit. De wettelijk toelaatbare rente bij huurkooptransacties is 9—13 % per jaar; in feite komt dit in 2 jaar neer op 18—26 %, welke men boven de prijs van het begeerde artikel be-

taalt. Bij de P.L. wordt een rente van 5 % over het volle bedrag berekend, die in 2 jaar maximaal op 10 % komt te staan.

Dat is een aanmerkelijke bezuiniging, die met een voorbeeld kan worden toegelicht. Neem een televisietoestel van f 1.335,— contante betaling. Bij aanschaffing door middel van huurkoop zal dit toestel op f 1.519,— kunnen komen; bij aankoop via een persoonlijke lening slechts op f 1.422,—. De financieringskosten komen in het eerste geval op 16.7 %, in het laatste geval op 7.9 %.

Maar niet alleen is de P.L. gewoonlijk goedkoper *) dan de huurkoop, zij is ook discreter. Het is immers zo dat een handelaar, die iets per huurkoopcontract verkoopt, de ganze doopceel van zijn patiënt moet laten lichten: burgerlijke staat, leeftijd, inkomen, huishuur, kindertal, bijzondere verplichtingen, alimentaties enz. En wat elke middenstander mag weten, kan worden geacht publiek bekend te zijn. Over de P.L. echter hangt de veilige bescherming van het bankgeheim: wat binnen de muren van de spreekkamer is opgelegd, blijft binnen die muren bewaard! Bovendien is de bankcliënt in de meeste gevallen volkomen vrij in de besteding van zijn lening. Bij ontijdig overlijden wordt het restant van de schuld kwijtgescholden. De gekochte goederen zijn contant betaald, en kunnen nimmer worden teruggehaald. De man met de rode pet is verleden tijd.

Geen wonder dus, dat de P.L. ten koste van het huurkoopstelsel gaat. En voorzover thans reeds een balans kan worden opgemaakt, is het met deze Amerikaanse import nogal meegeval. Een der grote Engelse banken verklaarde onlangs, dat haar relaties wel waren uitgebreid, maar dan toch meer via de conservatieve (productieve) credietverlening dan via het instituut van de persoonlijke lening. Het schijnt in ons land wel net zo te gaan. Volgens de financiële pers zijn het meest ambtenaren en militairen, die hun schreden naar de tempels van Mammon hebben gericht: personen dus die door hun standsbegrip worden verleid, maar wier standsbegrip tevens de grenzen aangeeft. En van de vloedgolf van 10.000 aanvragen, welke op de eerste dag de banken overspoelde, hebben de laatste geen rampzalige gevolgen ondervonden.

Daarmee keren wij terug tot onze vraag: is schuld-aflossen óók sparen? U zegge niet al te spoedig: neen. Het is immers een economisch-vaststaand feit, dat hij die — bij onze doorgaande muntontwaarding namelijk — tijdig schulden maakt, deze schulden met gemakkelijker verdiend geld afbetaalt; terwijl hij tijdens de afbetaling het geleende geld productief maken en er van profiteren kan. En als wij er zeker van waren, dat onze gulden niet verder zou devalueren, dan zou er minder gemakkelijk worden geleend, en eerder gespaard. Overigens is het bekend dat een zakenman, die van zijn voor 6 % geleend bankcrediet geen 12 % winst kan maken, geen goed zakenman heet.

Maar bij het beantwoorden van onze vraag moeten we wellicht eerst onderscheid maken tussen een lening voor productieve doeleinden, en een voor consumptieve. Anders gezegd: wordt het geleende geld gebruikt om er meer bij te verdienen? Of ziet men het geleende geld geleidelijk verdwijnen? Brengt de middenstander met zijn (uit geleend geld betaalde) auto'tje zijn waren snel rond — of gaat hij met zijn gezin toeren? In het eerste geval immers verdient de zaak de auto spoedig terug; in het andere geval gaat de huishouding spoedig te gronde.

En behalve de vraag naar het min of meer productieve karakter van de lening (bij de particuliere P.L. zal het in de meeste gevallen om consumptieve doeleinden gaan) moet ook gelet worden op de meerdere of mindere noodzaak voor het aangaan van schulden. Het maakt groot verschil: of een lening wordt opgenomen teneinde het huis eens gezellig nieuw aan te kleden — dan wel om door het kopen van een wasmachine de krachten van een vermoeide huisvrouw te sparen voor nuttiger taken. Moet er een kostbare kuur voor een zieke worden gefinancierd, dan staat het heel anders dan wanneer iemand zin heeft in een buitenlandse vakantie.

Dan moet ook gesteld worden, dat bij het

*) Niet alle gevallen liggen zo; dit voorbeeld werd uit het Financ. Dagblad van 3 Nov. 1958 overgenomen.

huidige sociale en fiscale regime het sparen vooraf niet aantrekkelijk is, soms (Noodwet-Drees) zelfs slecht wordt beloond. Tel hierbij de zwakheid van de mens, die voor zijn besparingen liever een ijzeren noodzaak gevoelt, dan dat hij op eigen ruggegraat moet steunen. Terwijl het sparen (vooraf dan wel achteraf — vrijwillig of gedwongen) tóch een economische noodzaak is, teneinde een gezonde geldmarkt te verkrijgen, welke investeringen en nieuwe ondernemingen mogelijk maakt. En ook achteraf-sparen is, economisch gezien, sparen.

Nu, is de persoonlijke lening verkeerd? Moet Gods volk er zich maar verre van houden?

De gracht is niet verkeerd, al springt er wel eens iemand in. En de P.L. is niet verkeerd — al hangt iemand er zich wel eens aan op. Wat verkeerd is: dat is ons mensenhart, dat zelfs van de schoonste gaven Gods iets lelijks weet te maken. Maar voor wie staat in de vrijheid der kinderen Gods is geen ding verwerpelijk, mits met dankzegging uit Gods hand genomen zijnde.

En dat is het criterium, naar wij menen. Wanneer wij de mogelijkheden uit Gods hand kunnen aanvaarden — Hem daarbij aanzijnde — dan zullen zij ons ten zegen zijn. Maar dan gaan wij ook geen lichtvaardige verbintenissen aan (die ons lang kunnen heugen) en waarbij wij uitschakelen „de zekerheid van ons sterven en de onzekerheid van de datum daarvan”, zoals vroegere testamenten wel plachten aan te vangen. Dan gaan wij liever maar niet vooruitgrijpen op dingen, waarvan niet vast staat dat de HEERE ze ons aanbiedt. Immers de gouden regel Gods voor het geldverkeer luidt: wie niet werken wil zal ook niet eten — en: de arbeider is zijn loon waard. Er zijn natuurlijk uitzonderingen, ook op deze regel; maar dan moet hun legaliteit ook aanwijsbaar zijn. En wanneer de Schrift over arbeid-en-loon spreekt, gaat de arbeid voorop, komt niet achteraan. De Schrift kent geen arbeiders, die hun loon reeds opgemaakt hebben voor ze aan de slag gingen. Integendeel, de Schrift waarschuwt om niet roekeloos over de dag van morgen te beschikken, welke God in zijn hand houdt, Jac. 4: 13—15.

D. W. L. M.

PERSSCHOUW

Samenspreking met de Chr. Geref. Kerken

Via „De Wekker” nemen we hier een schrijven over van de Kerkeraad van de Chr. Geref. Kerk van Eindhoven, dat deze publiceerde in „Ons Kerkblad”, het orgaan van de classis Utrecht van de Chr. Geref. Kerken. Het schrijven luidt aldus:

Onze brief aan alle kerkeraden verzonden en in de pers gepubliceerd heeft velerlei reacties opgeroepen. Het is niet mogelijk en ook niet wenselijk op die alle in de pers in te gaan.

Wel is het de kerkeraad een behoefte om enkele zeer duidelijke misverstanden recht te zetten.

Wanneer gezegd wordt dat volgens ons schrijven 1892 slechts verschil van inzicht is, is dit beslist niet juist. Er staat letterlijk: „De Chr. Geref. broeders zien met dankbaarheid, dat de dogmatische bezwaren die hen in 1892 weerhielden van vereniging met de Doleantiekerken, ook gedeeld worden door de vrijgemaakten, terwijl deze van hun zijde voorts erkennen dat de Chr. Gereformeerden die bezwaren zeer wel onderkend hebben”. Hier wordt zelfs niet gezegd dat we over de beslissing welke in 1892 genomen moest worden gelijk denken, maar wel, dat de zaak die in het geding was, n.l. de leer van de veronderstelde wedergeboorte door ons gelijkkelijk afgewezen wordt. Natuurlijk kan men van mening verschillen over de vraag of men over 1892 gelijk moet denken als voorwaarde voor toenadering, doch dat 1892 slechts een verschil van inzicht zou zijn, is onjuist.

Evenzeer is er een misverstand over het doorkruisen van het werk der deputaten. Onze brief bedoelt allerminst het werk van de synodale deputaten in de wielen te rijden. We doen eigenlijk niets anders dan

waartoe de deputaten zelf de kerkeraden opgeroepen hebben. Zie Acta 1953, blz. 147. Deze daad van de deputaten is door de Synode goedgekeurd. Zo kan er dienomtrent dus geen verschil van bedoelen of gevoelen bestaan tussen de deputaten en de kerkeraad. Trouwens de deputaten waren van onze samensprekingen op de hoogte.

Wanneer gesteld wordt dat de Synode van Apeldoorn oordeelde, dat er van een spoedige vereniging nog geen sprake kon zijn, behoeft dat toch niet te betekenen, dat er daarom tussen de kerkeraden geen vooreringen gemaakt zouden kunnen zijn. Het grote bezwaar van 1892 is juist altijd geweest, dat de kerkeraden niet erkend zijn geworden bij die vereniging. Daarom heeft onze kerkeraad in deze zaak niet anders gedaan dan wat haar plicht was, daartoe door de deputaten zelf opgeroepen.

Wanneer men zegt dat het beginsel ligt in het niet alleen uitwendig noemen en uiterlijk belijden van de geloofswaarheden, maar ook in het noodzakelijk beleven daarvan door het werk van de Heilige Geest, zijn we het daarmee hartelijk eens! Wij hebben op onze gemeenschappelijke kerkeradsvergaderingen de dingen nooit anders gesteld. Het was juist onze grote vreugde dat de gereformeerde (vrijgemaakte) kerkeraad dit hartelijk heeft toegestemd.

Wat betreft de gemeenschappelijke diensten is het goed op te merken, dat er geen sprake van is als zou het hier gecombineerde diensten betreffen. Onze kerkeraad belegt onder eigen verantwoordelijkheid een kerkdienst en nodigt de gereformeerde kerk daarbij uit. Omgekeerd is hetzelfde het geval zonder dat onze kerkeraad voor zulk een gereformeerde dienst verantwoordelijkheid draagt.

We hopen, dat deze enkele opmerkingen misverstanden rondom onze brief zullen wegnemen. We zoeken niet minder dan welke kerkeraad ook getrouw te zijn aan ons kerkelijk beginsel. Daarvan hebben we in onze samensprekingen voortdurend getuigenis afgelegd. Maar we hebben daarbij gehoorzaam te zijn aan het gebod van Christus. Die weg hebben we trachten te bewandelen.

De kerkeraad van Eindhoven.

Ik wil bij dit schrijven enkele kanttekeningen maken.

1e. Het spreekt wel van zelf, dat bij de Chr. Gereformeerden en bij de Gereformeerden een totaal verschillende waardering bestaat ten aanzien van de vereniging van 1892.

Om het zacht te zeggen: de Chr. Gereformeerden achten die vereniging **onjuist**. De Gereformeerden achten die **juist**.

We moeten dat verschil in waardering van het kerkhistorisch gebeuren van 1892 niet camoufleren. Onoprecht-zijn is het slechtste wat men bij het zoeken naar kerkelijke hereniging doen kan.

Maar terwijl we dit met nadruk verklaren, zeggen we met even sterke klem: een kerkelijke hereniging **kan en mag** nooit afhankelijk worden gemaakt van eenzelfde oordeel over wat kerken 65 jaar geleden hebben gedaan.

Ook ten aanzien van de kerkelijke besluiten van 1892 zal men ernst moeten maken met wat we allen belijden in art. 7 der Nederlandse Geloofsbelijdenis: „Men mag ook geener mensen geschriften, hoe heilig zij geweest zijn, gelijkstellen met de Goddelijke Schriften, noch de gewoonte met de waarheid Gods (want de waarheid is boven alles), noch de grote menigte, noch de oudheid, noch de successie van tijden of personen, **noch de conciliën, decreten, of besluiten**; want, alle mensen zijn uit zichzelf leugenaars en ijdel dan de ijdelheid zelve”.

Als daarom God van ons vraagt thans kerkelijke eenheid te zoeken en te realiseren, omdat er die eenheid is waarin kerken één moeten zijn, dan mag een verschil in waardering van de vereniging van de Chr. Geref. Kerk en de Dolerende Kerken in 1892 ons daarbij geen half uur ophouden!

We moeten wat dat betreft de echt Chr. Geref. lijn volgen.

Toen namelijk in 1854 de hereniging van de kerken, die Brummelkamp volgden, en de overige Afscheiden Kerken tot stand kwam spraken al die kerken o.a. uit: Dat allen „kerkelijk en broederlijk verenigd zullen zijn, op den grondslag van **volkomene wederzijdse vergeving en vergeting van hetgeen**

achter is. Alsmede dat wij van ganser harte verenigd zijn en instemmen met onze gereformeerde leer en kerkregering”.

En toen in 1869 de hereniging tot stand kwam tussen de Chr. Geref. Afscheiden Kerk en de „Kruiskerken” verklaarde de synode van de Chr. Afsch. Geref. o.a.: 1e. Dat zij vereniging wenst met **alle personen en Verenigingen of Kerkgenootschappen**, die met onze Kerk vereenigd zijn in de leer en regering der Gereformeerde Kerk. 2e. Dat zij, met het oog op de toestand der Christelijke Kerk niet kan of wil wegcijferen, en **evenmin in beoordeling treden, hoe in dit geval die toestanden zijn ontstaan en bestendig tot dezen ogenblik**”.

Toen de Christelijk Afscheidene Gereformeerde Kerk dit uitsprak, en **juist daardoor**, was zij echt christelijk, echt afgescheiden en echt gereformeerd!

2. Toen de Christelijke Gereformeerde Kerk en de Geref. Kerk van Eindhoven haar bescheiden stap deden in de richting van een kerkelijke vereniging, heeft mij dat bijzonder verheugd o.a. omdat die o.a. zo **ten volle christelijk en gereformeerd was**.

Toen de dolerende kerken — ik noem die korthedshalve even zo — pogingen tot hereniging gingen ondernemen, benoemde het synodaal convent van deze kerken in 1887 een aantal deputaten om „natuurlijk zonder macht om te handelen”, op de wijze, die het geschiktst zou blijken, de gedeeldheid die toen bestond, om te zetten in een wederzijds pogen tot samenwerking (Acta Synodaal Convent art. 41—33).

Wat deden toen deze deputaten?

Eerst hielden drie van hen een samenspreking met drie docenten van de Kamper School, namelijk De Cock, Van Velzen en Wielenga.

Na deze samenspreking volgde een tweede. Nu tussen **alle** deputaten van de dolerende kerk en **alle** docenten van de Theol. School, terwijl daarbij ook aanwezig was Ds J. Bavinck van Kampen, de vader van Prof. Dr H. Bavinck.

Deze vergadering sprak o.a. uit: „dat inwoners in een zelfde stad of dorp, die een zelfde taal spreken, één in belijdenis zijn en een zelfde kerkenordening erkennen, van Gods wege gebonden zijn om ook kerkelijk saam te leven”. Voorts benoemde zij een commissie van zes personen om de resultaten der besprekingen te formulieren, en wel in zulk een vorm, „dat zij dienst konden doen als agenda voor een meer publieke vergadering”.

Op deze gang van zaken is kritiek geïnteresserd. En terecht. Want de Kamper docenten hadden geen enkele opdracht om deze samensprekingen te houden! Zij konden noch namens een synode, noch namens kerken optreden.

De deputaten van de dolerende kerken hadden zo'n samenspreking niet mogen arrangeren. En de docenten hadden zich daarvoor niet mogen laten vinden. Nu laadden zij de schijn op zich alsof zij eigenmachtig namens de Chr. Geref. Kerk optraden en spraken.

Zulke handelingen doen veel kwaad. Vooral bij een zo tere aangelegenheid als herenigingspogingen. Ze wekken allerlei weerstanden op en kweken wantrouwen.

Het is dan ook volkomen juist, wanneer de Chr. Geref. predikant Ds Jongeleen in zijn „Hoofdzaken uit de Geschiedenis der Gereformeerde Kerken in Nederland van 1795 tot heden” (2e druk), blz. 138 over deze wijze van doen opmerkt: „Zoo had het niet moeten gaan”.

Daarna schrijft hij dan deze woorden: „De vereniging had naar Geref. Kerkrecht, **uit de gecombineerde kerkeradsvergaderingen** moeten opkomen”. Het vetgedrukte is van Ds Jongeleen.

Welnu, naar dit woord van Ds Jongeleen heeft men in Eindhoven gehandeld. En ik geloof, dat dit inderdaad overeenkomstig goed Geref. Kerkrecht is.

Natuurlijk sluit dat contact zoeken en handelen van de kerkeraden niet uit, dat óók de meerdere vergaderingen in deze actief zijn. Hier geldt de regel: het éne doen zowel als het andere! Maar het hoofddoel bij alle herenigingspogingen moet toch vallen op de activiteiten der kerkeraden.

3. Dat steeds weer gezegd, geschreven, gepredikt moet worden dat „uitwendig” noemen en „uiterlijk” belijden niet genoeg is, is ons uit het hart gegrepen.

Meer dan ooit moet het gepredikt worden dat het aankomt op **waarachtig geloof, werkelijke bekering, een wandelen in de ware**

vreze des HEREN, een niet zoeken van de dingen die beneden maar die boven zijn.

De noodzaak daarvan wordt onder ons terdege gezien. Van meet af aan heeft b.v. ons blad zich fel gekeerd tegen alle mogelijke vormen van verintellectualisering, rationalisering en veruitwendiging van de waarheid Gods en van het leven van Gods volk.

4e. Ik hoop, dat men in Eindhoven ook spoedig **gemeenschappelijke** kerkdiensten zal belegen. Als kerkeraden van kerken op één plaats tot het **geloof** komen: wij zijn één in alles waarin gelovigen en kerken één moeten zijn — wat zou er dan tegen kunnen zijn, dat men — geduldig, wijs en voorzichtig strevend naar totale eenheid — niet ook reeds af en toe een gemeenschappelijke kerkdienst houdt?

C. V.

Het Bestuur van de Vereniging van Gereformeerde Studenten te Leiden „**Franciscus Gomarus**”, deelt mede dat het op 23 februari j.l. in de volgende samenstelling is geïnstalleerd:

W. P. Kruyswijk, praeses
Mej. C. C. Jasperse, ab-actis
adres: Witte Singel 72, Leiden
J. Wiegel, fiscus.

De Vereniging van **Gereformeerde Studenten** te Utrecht heeft voor 1959 een lezingencyclus georganiseerd over het onderwerp „Gereformeerde Gezindte”. Uit iedere groepering der Gereformeerde Gezindte zal d.v. een spreker het woord voeren. De eerste bijeenkomst in dit kader zal plaatsvinden op donderdag 5 maart a.s. in het „Haagsche Koffijhuis” te Utrecht, aanvang 20.00 uur. De spreker is:

Prof. Dr J. Severijn uit Utrecht.

Vervolgens (nadere mededelingen zullen nog volgen):

Drs H. van Riesen uit Lunteren (17 april).
Prof. C. Veenhof uit Kampen (Medio mei).
Prof. Dr J. van Genderen uit Apeldoorn (oktober).

Op deze vergaderingen zijn ook welkom de studenten, die lid zijn van de groepering, waartoe de spreker behoort.

KERKNIEUWS

Comité van voorbereiding der Conferentie van Diakenen van de Gereformeerde Kerken in Gelderland en Overijssel

Agenda der Gewestelijke Conferentie van Diakenen, D.V. te houden op WOENSDAG 18 maart 1959, des voormiddags 10.30 uur in zaal Suisse, Blijmarkt, Zwolle.

1. Opening.
2. Notulen.
3. Verkiezing van twee leden voor het Comité van voorbereiding der prov. Conferenties door diakenen uit de betrokken classes. Aftredend zijn: voor de classis Arnhem: br H. A. Lubbers, Ede. voor de classis Harderwijk: br H. de Beer, Ermelo.
4. Financiën.
5. Behandeling van ingekomen Vragen en/of Voorstellen.
PAUZE met gezamenlijke koffietafel.
6. Referaat door br J. H. Veenkamp te Amersfoort, onderwerp: „De Schatten der Kerk”.
7. Bespreking van het referaat.
8. Rondvraag.
9. Slotwoord door Ds C. G. Bos te Zwolle.
10. Sluiting.

De classis **Axel** van de Gereformeerde Kerken in Nederland heeft praeparatoir geëxamineerd en toegelaten om te proponeren en te staan naar het ambt van Dienaar des Woords en der Sacramenten in de Gereformeerde Kerken, Cand. **A. Geelhoed** te Hoek (Z.-Vl.).

Adressen: Ds A. C. Haitsma, Prov. weg 127, Opende (Gr.), telef. 68, Postrek. 966044.

THANS VOORRADIG :

Dr G. C. P. v. d. VYVER,

Professor Dirk Postma 1818—1890.
(Stigter van die Geref. Kerk in Zuid-Afrika) 499 blz., geb. f 19.50.

Boekhandel **BEN DOORNBOS, GRONINGEN**
Giro 814064